

Krajem siječnja 2009. godine ugledni analitičar Bečkog instituta za međunarodne ekonomske studije Vladimir Gligorov dao je intervju Jutarnjem listu sa jasnom porukom:

„Bez jasne strategije prijeti vam kolaps“.

Vladimir Gligorov je tako jasno rekao da smo u ozbiljnoj krizi i da tek pomoć MMF-a ili devalvacija kune mogu biti ispravni korak u rješavanju krize. Napomenuo je također da se može nastaviti i dosadašnja politika ali ona neće donijeti Hrvatskoj ništa dobrog. Što više naglasio je: „Hrvatska ne može prebroditi krizu bez strategije razvoja, i to ne samo na kraći rok“.

Nakon izjave gospodina Gligorova pitanje da li je ili nije Hrvatska u krizi? ne silazi sa naslovnih stranica tiskovina. Danas znamo da je Hrvatska u krizi i da su tzv. katasrofičari bili realni i zabrinuti domoljubi. Činjenica da smo „uvezli“ dijagnozu o stanju hrvatskog gospodarstva pokazuje naš mentalitet. Drugim riječima, tek kad nam drugi kažu gdje smo spremni smo o tome razgovarati, promišljati, i, eventualno, reagirati. Ipak, naš bi narod rekao: „bolje ikad neg nikad“.

* * *

Na izazove krize prva je odgovorila Gospodarska komora već 4. veljače 2009. godine.

HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA: Prijedlog mjera za ublažavanje krize u RH

Kriza hipotekarnih kredita u SAD koja je prerasla u financijsku krizu pa u globalnu ekonomsku krizu, zahvatila je očito u zadnjem kvartalu 2008. godine i Hrvatsku i to u kontekstu recesijskih tendencija kretanja u relnom sektoru. Bankarski sektor je za sada relativno stabilan jer nije opterećen kontaminiranim instrumentima, ali je pretežito u inozemnom vlasništvu, a matice tih banaka su opterećene takvim instrumentima pa tu uvijek postoji određena doza rizika. Nositelji makroekonomske politike u Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim zemljama, nastoje ublažiti nadolazeću krizu kojoj se nažalost ne nazire kraj.

Hrvatska strukturna kriza svoje korijene vuče nekoliko desetljeća unatrag kao posljedicu nedostatka nacionalne razvojne strategije i robovanju tzv. stabilizacijskim programima. Zbog toga je hrvatsko gospodarstvo u dosadašnjem tijeku razvoja imalo niz slabosti, a ovom krizom to je samo još naglašenije (visok inozemni dug, rastući deficit tekućeg računa platne bilance, proračunski deficit, visoka zaduženost stanovništva i velika eurizacija koji ograničavaju primjenu određenih mjera, visoka ranjivost gospodarstva na kretanja u vanjskom okruženju, visoka uvozna ovisnost - kako u proizvodnji tako i u potrošnji, odgađanje strukturnih reformi koje su sada kočnica provedbi potrebnih mjera i konačno izostanak vizije razvoja odnosno, nedovoljno definirana razvojna strategija i politika pa time i nedefinirani razvojni prioriteti).

Da bi ukazali na konkretne poslovne poteškoće s kojima se susreću u ovim okolnostima te pomogli u donošenju mjera za prevladavanje krizne situacije, hrvatski gospodarstvenici koji djeluju kroz mnogobrojne zajednice i udruženja pojedinih djelatnosti pri HGK, održali su u

srijedu 4. veljače 2009. raspravu na tu temu iz koje proizlaze slijedeći zaključci:

Iako svi sektori za sada nisu na jednaki način obuhvaćeni krizom jedinstvena je prilika da anticipiranjem događaja sadašnju situaciju iskoristimo za mobilizaciju i postizanje konsenzusa svih političkih stranaka, sindikata, gospodarskih udruga, te ostalih sektora društva.

Prilagođavati mjere aktualnoj situaciji.

Paralelno s tekućim kratkoročnim mjerama definirati nacionalnu društvenu, a time i gospodarsku strategiju na podlozi konsenzusa.

Prijedlog mogućih mjera

1. Temeljem realne procjene ostvarenja prihoda, linearno smanjiti rashodnu stranu proračuna države za 10% te sredstva prebaciti u HBOR za potporu izvozu, investicijama i očuvanju zaposlenosti
2. Na isti način linearno smanjiti za 10% rashodnu stranu proračuna lokalnih zajednica te sredstva prebaciti u postojeće razvojne agencije na lokalnoj razini za očuvanje proizvodnje i zaposlenosti
3. Prekinuti zaduživanje države na domaćem tržištu; državu financirati zaduživanjem kod centralne banke
4. Destimulirati iznošenje kapitala iz zemlje
5. Vlada i HNB bi trebale iznaći načina da sa domaćim bankama dogovaraju politiku i uvjete kreditiranja gospodarstava kao i reprogramiranje kredita poduzetnika i stanovništva s mogućnošću moratorija na glavnice ako se kriza produbi
6. Maksimalno smanjiti davanja koja opterećuju gospodarstvo sa stavke zaštite okoliša
7. Država (u širem smislu) kao najveći naručitelj ne smije biti generator nelikvidnosti. Donijeti interventni paket zakona koji će ubrzati tijekove novca/osigurati naplatu potraživanja na rok ne duži od 1 kvartala (90 dana) za sve subjekte u platnom prometu
8. Destimulirati uvoz uvođenjem ciljanih dozvoljenih mjera iz domene tehničkog zakonodavstva (kontrola kvalitete, standardi, inspekcijske kontrole)
9. Uvesti trošarine na proizvode koji nisu socijalno osjetljivi, do sada nisu bili obuhvaćeni sustavom trošarina, a mala im je elastičnost potražnje – sredstva direktno usmjeravati HBOR-u
10. Zaustaviti velike kapitalne projekte. Državne investicije usmjeriti u manje projekte tehničke i tehnološke razine koju može isporučiti domaće gospodarstvo, a koji imaju multiplikativni efekt i dugoročni strateški karakter. Važno je voditi računa o ravnomjernoj regionalnoj distribuciji ovih projekata.

11. Privremeno (za vrijeme trajanja krize) dopustiti obračun veće porezno priznate amortizacije u prvoj godini investiranja
12. Uvesti Zaštitnu kamatu na kapital
13. Pojačati financiranje za marketinške aktivnosti hrvatskih tvrtki na inozemnim tržištima
14. Pojačati kontrolu sustava javne nabave; preferirati domaće u granicama dopuštenog
15. Pripremiti posebne sektorske mjere zbog još uvijek različitih pozicija pojedinih djelatnosti
26. veljače Vlada RH donosi svoj paket mjera:

VLADA RH: Paket 10 antirecesijskih mjera

1. Dodatno jačanje makroekonomske stabilnosti – Rebalans proračuna (nositelj: Ministarstvo financija)
 - aktivirat ćemo sve moguće uštede u proračunu – i već u petak ćemo održati sastanak u Ministarstvu financija na kojem će prisustvovati svi ministri, državni tajnici i ravnatelji uprava za financije.
 - sva raspoloživa sredstva usmjerit ćemo u financiranje antirecesijskih mjera
 - Vlada će nastaviti s planom da dio svojih financijskih potreba zadovolji na inozemnom tržištu – sve pripreme su već poduzete kako bi izašli na inozemno tržište u prvoj polovici svibnja.
2. Rasterećenje gospodarstva neporeznim davanjima (nositelj: Ministarstvo financija)
 - smanjit će se pojedina neporezna davanja, kao što je na primjer već smanjen doprinos HGK za 25%
3. Osiguranje likvidnosti javnih poduzeća, a time i privatnog sektora (nositelji: Ministarstvo financija i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva)
 - skratit ćemo rokove plaćanja obveza javnih poduzeća na unutar 60 dana
 - naložit ćemo štednju na svim razinama poslovanja javnih poduzeća – ukupno efekt ušteda se procjenjuje na 2 milijarde kuna
 - u javnim poduzećima bit će nulti rast neto zapošljavanja u 2009. godini
 - plaća članova uprava u javnim poduzećima (menadžerske plaće) vezat će se uz rezultate poslovanja
4. Usklađivanje državnih potpora sa sustavom potpora Europske unije (nositelji: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva; Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja; Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva i Ministarstvo financija)
 - u skladu s praksom EU, povećat će se maksimalni iznos potpore bez obveze izvještavanja (tzv. „de minimis“) sa sadašnjih 200 tisuća na 500 tisuća eura,
 - izvršit će se pre-alokacija dosadašnjih potpora u one efikasnije i učinkovitije. Potpore će se usmjeriti u područja malog i srednjeg poduzetništva, obrazovanja i ostalih dijelova nacionalne ekonomije koji će jamčiti brze efekte na gospodarski razvoj i konkurentnost pojedine grane industrije

- dodatno ćemo povećati jamstveni potencijal HAMAG-a s ciljem potpore malih i srednjih poduzetnika

5. Jačanje financijske pozicije HBOR-a (nositelj: Ministarstvo financija)

- za programe HBOR-a osigurat ćemo dodatnih 400 milijuna eura od strane međunarodnih financijskih institucija (EIB, Svjetska banka i drugi)
- sredstva će biti namijenjena osiguranju potpora izvoznicima za čije proizvode postoje inozemna tržišta, te daljnjem poticanju malog i srednjeg poduzetništva, turizmu i poljoprivredi

6. Jačanje turizma za uspješnu ovogodišnju sezonu (nositelj: Ministarstvo turizma)

- do 31. ožujka, izradit će se novi Akcijski plan prilagođen sadašnjim uvjetima na turističkom tržištu.
- usmjerit će se postojeća sredstva za snažniju promidžbu i povećanje konkurentnosti hrvatskog turizma
- potaknut ćemo domaći turizam u svim segmentima, što uključuje i preporuku svim hrvatskim školama da maturalna i ostala putovanja budu u Hrvatskoj
- isto tako ćemo potaknuti korištenje turističke sezone za veći plasman hrvatskih proizvoda

7. Poticanje izravnih ulaganja i prijenosa tehnologija (nositelji: Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva;Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva;Ministarstvo pravosuđa i Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnog gospodarstva)

- osigurat će se efikasnija koordinacija državne i lokalne razine u pogledu stvaranja povoljnijih uvjeta za izravna ulaganja
- ubrzat će se aktivnosti kod već pripremljenih projekata.
- uvest će se ubrzani postupak ishoda svih dozvola u roku od 45 dana za izravna ulaganja veća od 10 milijuna eura.
- Potaknut će se prijenos tehnologija iz akademskih i istraživačkih ustanova u gospodarstvo.

8. Podrška tržištu nekretnina (nositelji: Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva ; Središnji državni ured za upravljanje imovinom;Ministarstvo financija)

- dat će se podrška tržištu nekretnina radi poboljšanja likvidnosti i poticanja građevinske industrije koji bi uključivali sinergiju vladinih politika i poslovnih politika banaka

9. Jačanje nadzora nad uvozom (nositelji: Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva i Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja)

- jačat će se kontrola kvalitete uvoznih proizvoda radi zaštite domaće industrije i domaćih potrošača

10. Održanje životnog standarda najugroženijih skupina društva (nositelji: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti; Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi i Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva)

- Osigurat će se adekvatna razina sredstava za održavanje životnog standarda najugroženijih skupina stanovništva

U vrijeme kad ovo pišem, 15. ožujak 2009., Vlada premijera Sanadera je svjesna da „paket nije dovoljno težak” i najavljuje daljnje restrikcije odnosno, što je ugodnije čuti, uštede.

* * *

Prije nego što iznesem svoje poglede želio bih ponoviti. Početak 1999. godine označava službeni start funkcioniranja jedinstvene valute, što znači prenošenje mjerodavnosti nacionalnih središnjih banaka nad monetarnom politikom na Europsku središnju banku. Ugovorom iz Maastrichta definirano je ovih pet uvjeta poznatih kao kriteriji konvergencije:

- stopa inflacije može biti najviše do 1,5% veća od stope inflacije triju zemalja s najnižom stopom inflacije
- prosječne nominalne kamatne stope ne smiju biti veće za više od 2% od kamatnih stopa triju zemalja s najnižom stopom inflacije
- proračunski deficit ne smije biti veći od 3% GDP-a
- javni dug može iznositi najviše 60% GDP-a
- dvije godine prije ulaska u monetarnu uniju valja održavati stabilnost nacionalne valute uz dopuštene granice fluktuacije.

Čega, a bitno je, nema? Nema kriterija koji zahtjeva dugoročni uravnoteženi odnos s inozemstvom, odnosno, nema uravnotežene platne bilance. to je očito bilo normalno donosiocima Sporazuma. Mi smo, međutim, hvaleći naša postignuća, izgubili iz vida da je cijelo razdoblje nakon 1995. godine obilježeno deficitom platne bilance, a smjer tog deficita bio je određen deficitom trgovačke bilance koji je korigiran deviznim prilivom od turizma. Ima li se u vidu da u Hrvatskoj imamo porezni sustav potrošnog tipa država je po osnovu deficita trgovačke bilance ostvarivala značajne prezne prihode, s jedne strane, i, s druge strane, mogla imati i imala „ignorirajući“ odnos prema inflaciji, realtivno stabilne cijene.

* * *

Da bi se poboljšalo stanje u privredi, ustvrdio sam 17. ožujka 2001., bilo bi potrebno:

1. Formirati snažnu nacionalnu komercijalnu banku.
2. Formirati snažno nacionalno osiguravateljno društvo.
3. Pokrenuti nužne aktivnosti za formiranje tržišta kapitala, dakle: sistem, institucije i instrumente.
4. Zaustaviti prodaju nacionalnog srebra dok se ne definira koncepcija i strategija razvoja.
5. Pokrenuti "zelenu i plavu magistralu".
6. Formirati ekspertni tim da se perispita stanje i događanja u bankarskom sistemu.
7. Formirati ekspertni tim da se postojeće banke u stečaju transformiraju u dio nacionalne komercijalne financijske institucije.
8. Formirati ekspertni tim kako bi se umjesto stečajeva provelo restrukturiranje tvrtki. Ukoliko neka tvrtka mora ići u stečaj potrebno je da se to obavi profesionalno.
9. Redizajnirati javni sektor što znači 6 regija, 50 općina, te malu i učinkovitu državu koju valja decentralizirati.
10. Posebno valja povećati učinkovitost sudstva i odrediti institut ugovora koji se mora pošivati bez izuzetka i bez odgode.

Te sam nastavio

„Trebalo istaknuti da nema brzih i jefitinih rješenja. Učinjeno dolazi na naplatu. Jedino što je nejasno je pitanje: zbog čega Predsjednik Hrvatske, Predsjednik Sabora i Predsjednik Vlade ne pristupe agresivnije rješavanju ovih pitanja napuštajući stranačke i bilo koje druge interese?“

U određenju problema hrvatskog gospodarstva, nebrojno sam puta isticao, valja istaći:

- preferiranje kreditiranja stanovništva (trajna potrošna dobra iz inozemstva) u odnosu na privredu što ukazuje da nema financijske podrške razvoju i tekućoj reprodukciji;
- stanovništvo je zaduženo i vrlo «osjetljivo» na negativna privredna kretanja; naprosto zato jer neće moći vraćati kredite ukoliko ostanu bez posla;
- država neće smanjiti svoj tekući budžetski deficit i nastaviti će «istiskivati» privredu sa tržišta kredita;
- deficit robne razmjene neće se primjereno smanjivati što će vanjski dug činiti sve većim i sve nepodnošljivijim;
- banke su u vlasništvu stranih banaka koje imaju, razumljivo, svoje separatne interese;
- ostale financijske institucije su u vlasništvu «domaćih» banaka, poglavito investicijski fondovi koji imaju svoje – od banaka izvedene - separatne interese;
- pasiva konsolidirane bilance je eurizirana do te mjere da je kuna «monetarna manjina».

* * *

Finalna raspodjela bruto domaćeg proizvoda, od hrvatske samostalnosti, ukazuje na pretjerano učešće države. I dok je bio rat to je bilo razumljivo; međutim, po uspostavi mira nije se smanjio, a trebao je, udio državne u ukupnoj potrošnji. Pri tome valja reći da je rastući deficit vanjskotrgovinske razmjene takvu finalnu raspodjelu društvenog proizvoda činio „snošljivim“. Međutim, ni to nije bilo dovoljno već je tijekom promatranog razdoblja ostvarivan deficit državnog proračuna. Rastuće zaduživanje i prodaja obiteljskog srebra, dok je inozemstvo bilo spremno odobravati kredite i kupovati nacionalno bogatstvo, tumačeno je od strane vladajućih, bez obzira tko je bio na vlasti, da hrvatske vlasti „stvari drže pod kontrolom“. Posebno valja podvući događaja 1998. godine kada je uveden porez na dodanu vrijednost. Umjesto da se višak prihoda iskoristi kako bi se sanirala državna blagajna izvršen je rebalans u pravcu njegovog povećanja. Tako određen proračun se je potom iz godine u godinu samo povećavao što je postalo nepodnošljivo. Mišljenja sam da je rebalans proračuna iz 1998. godine jedan od najznačajnijih i najpogubnijih događaja u kratkoj gospodarskoj povijesti Hrvatske.

Svjetska je kriza ubrzala procese. Najprije je u 2008. godini porast cijena dramatizirao hrvatsku gospodarsku scenu što se je tumačilo kao odraz porasta cijene nafte, sirovina i poljoprivrednih proizvoda. Nitko nije pored porasta uvezenih cijena eksplicirao i domaću strukturnu inflaciju. To što je u Hrvatskoj bio brži rast cijena od zemalja EU nikoga nije posebno zabrinjavalo. Potom je uslijedila kriza, depresija, koja je izazvala deflaciju. U Hrvatskoj se je „odahnulo“ jer nas je mimoišla pogubna inflacija koja je oduvijek bila prisutna na ovim prostorima. Neki su vjerovali, katastrofičari sigurno ne, da je najgore prošlo. Upravo suprotno najgore dolazi i još nije prisutno u punoj mjeri. Pravu krizu tek očekujemo. Za sada nismo spremni. Prisutna glasnost struke više je šum nego jasna poruka da je Hrvatska u dubokoj gospodarskoj krizi.

Pored vatrogasnih, kratkoročnih, mjera krizu u Hrvatskoj nije moguće riješiti bez koncepcije i strategije razvoja. Koncepcija i strategija razvoja znači odrediti ciljeve razvoja i iznaći „najjeftiniji“

put kako postavljene ciljeve ostvariti. U zavisnosti o raspoloživim resursima valja odrediti primjerene taktike i operativne politike. Taktika znači da će se respektirati, i tako korigirati, dugoročni planovi sukladno datim uvjetima. Operativna politika predstavlja jasnu identifikaciju zadataka koju valja u određenom vremenu obaviti.

Veličina i struktura proračuna početak je priče. Upravo, kratkoročno i dugoročno, valja preispitati sve pozicije u proračunu i to ne da bi se vršile uštede, već da bi se jasno sagledalo i hrvatskim građanima, potom, kazalo što je moguće ostvariti putem države ili, drugim riječima, koliko i kojih javnih dobara je građanima putem države moguće osigurati. Pri tome valja jasno reći da nije moguće održati ovako glomazan državni aparat pa je, stoga, potrebno preispitati postojeće ustrojstvo države, te odnose lokalnih i centralnih vlasti. Smataram da postojeća organizacija državne uprave ne samo da nije zadovoljavajuća; ona je naprosto pogubna, ne samo za gospodarski već, za društveni sustav u cjelini. O tome je u izboru bilo dosta riječi i nema potrebe ponavljati se. Smanjenjem broja općina, gradova, županija stvaraju se nužne pretpostavke koncipiranja regionalnog razvoja. Danas, na žalost, pod regionalnim razvojem više se misli na „proizvodnju“ puno, što više, ministara financija koji će, potom, raspolagati sa prikupljenim/dotiranim sredstvima, nego na stvaranje cnetara izvrsnosti koji će dinamizirati regionalni razvoj sukladno raspoloživim resursima u odnosnim regijama. Drugim riječima, reorganizacija i restrukturiranje jedinica lokalne uprave i samouprave kao i države predstavlja tek nužnu pretpostavku za kompleksno, susretno i kontinuirano, planiranje, dakle, definiranja i ostvarivanja koncepcije i strategije razvoja.

1995. godine sam predlagao, sada samo ponavljam, da je u našim uvjetima potrebno smanjiti udio državne potrošnje na 30% domaćeg proizvoda u prvom koraku, da bi se, potom, učešće države smanjilo na prihvatljivih 25%. Ima li se u vidu da danas država participira gotovo 50% društvenog proizvoda jasno je kakve nas restrikcije očekuju. Smanjenje udjela države u raspodjeli društvenog proizvoda, to posebno ističem, od presudnog je značaja po razvoj zemlje. To su pokazali azijski tigrovi.

Na strani prihoda, već se više godina, zalažem za:

- povećanje porezne stope PDV-a
- povećanje broja i poreznu presiju trošarina, kako bi se smanjio regresivan učinak PDV-a, na luksuzna dobra, kako bi se povećali porezni prihodi
- povećanje neoporezivog dijela dohotka na 5.000 kuna u prvoj godini koji bi se povećavao svake godine za 1.000 kuna do iznosa potrebnog za jednostavnu reprodukciju četveročlane obitelji (što bi povećalo pravednost poreznog sustava)
- porezna progresija iznad neoporezivog djela dohotka ne bi smjela prelaziti 10, 20 i 30% (kako bi se povećala sklonost radu u odnosu na dokolicu)
- povrat zaštitne kamate na kapital za iznos inflacije.

Raspodjela poreznih prihoda na relaciji lokalne – centralne vlasti zavisit će o nadležnosti određene razine valsti u osiguravanju javnih usluga građana. Pri tome današnja „đungla“ raznih nameta mora biti radikalno smanjena, jer ona ne samo da znači nesustavno prikupljanje potrebnih sredstava već predstavlja svojevrsnu samovolju lokalne samouprave. To nije dobro niti može biti. Pri tome valja reći da institut samodoprinosna nije institut samoupravnog socijalizma već izraz demokratkog određenja, otkrivanje preferencija, građana na određenom

području pa bi valjalo razmotriti taj institut u funkciji razvoja pojedinih, posebice razvijenijih, regija..

Kada jednom država, kao što smo rekli, počne djeliti sudbinu svojih građana, potrebno je preispitati financijski sustav, općenito, a bankarski posebno. O nacionalnoj komercijalnoj banci sam u više navarata pisao. Sada priča o nacionalnoj komercijalnoj banci više nije tako odiozna kao što je to bila na kraju devedesetih godina. Međutim, i ostale financijske institucije moraju biti u funkciji gospodarskog razvoja Hrvatske. Pri tome nitko normalan ne misli da je potrebno „zabraniti“ profitnu logiku. Ono što želim reći je da njihova profitna logika mora korespondirati dugoročnim interesima razvoja Hrvatske. Do sada to ne samo da nije bio slučaj, već je moguće identificirati snažnu divergenciju. Tu divergenciju možemo vidjeti, između ostalog, iz kretanja kredita poslovnih banka, odnosno izemđu rasta kredita stanovništvu i deficita robne razmjene s inozemstvom, te platne bilance. Posljedica takve politike je da, još uvijek, nismo dosegli razinu industrijske proizvodnje iz kraja osamdesetih godina prošlog stoljeća.

I konačno tečaj. Tečaj je u hrvatskim uvjetima trebao imati ulogu tvrdog budžetskog ograničenja. Međutim, to se nije dogodilo. Naime, rastući deficit platne bilance izraz je „omekšivanja“ tečaja kao budžetskog ograničenja. Da je tečaj predstavljao tvrdo budžetsko ograničenje tada bi postojale značajne restrikcije kako bi proizvedeni društveni proizvod bio približno jednak raspoloživom (uravnotežena platna bilanca). To u Hrvatskoj od 1994. godine nije slučaj. Što više, aprecijacija tečaja je predstavljala dodatno „omekšivanje“ i danas imamo potrošnju kod svih sektora iznad realnih mogućnosti. Da ponovim: imali smo stabilne cijene i potrošnju iznad materijalnih mogućnosti zemlje što je neodrživo na srednji rok bez ozbiljnih posljedica. Ta razlika predstavlja, pored ostalog, veličinu realne inflacije koja nas nije nikada napustila. I dok razvijene zemlje mogu, u uvjetima krize, putem povećane tražnje rješavati probleme krize, u Hrvatskoj bi to, po mome mišljenju, bilo nedopustivo. Naime, mi smo trošili više, danas kada je kriza moramo trošiti manje. To je svojevrsna tragedija dosadašnje ekonomske politike ali i naša zbilja. Otuda sam u više navrata pojedine napise naslovio: „Kruta zbilja srušila je bajku“. Redefiniranje fiskalne i monetarne, odnosno kreditne politike shvaćam kao podršku stabilnom tečaju kune. Tečaj za mene nije sveta krava, kako je svojevremeno s pravom nazvao našu politiku tečaja Jože Mencinger, već kriterijalna funkcija ekonomskoj politici kojoj su sve ostale politike podrška (čitaj: podređene). Jasno moguće je i put preraspodjele putem inflacije. Međutim, mišljenja sam da bi inflacijom stanje hrvatskog gospodarstva bilo još gore. Inflacija nije put izlaska iz krize. Ovo nikako ne znači da sam za fiksni tečaj. Upravo suprotno tečaj mora fluktuirati to više što su učinci ostalih politika manje učinkoviti. I konačno, ponavljam svoj stav iz početka devedesetih: potrebno je voditi takvu politiku tečaja koja će respektirati odnose promjena u društvenoj produktivnosti naše zemlje i euro zone. Drugim riječima, tečaj nacionalne valute je relativna cijena domaće i inozemne robe. Hrvatska je, kao mala zemlja, osuđena, na žalost, na ravnotežni odnos domaćih i inozemnih cijena. To je činjenica koju dosadašnja ekonomska politika nije imala kao kriterij, te njihovo odvajanje, unutrašnjih od inozemnih cijena, jest „konstrukcija“ stvaranja dijela današnje hrvatske krize.

Na kraju i najvažnije. Problem krize je moguće riješiti jedino dinamiziranjem razvoja i smanjenje nezaposlenosti. Primjera radi ovogodišnje procjene nezaposlenosti određene su na razini od 270.000 nezaposlenih. Pretpostavimo li da je dohodak per capita cca 10.000€ i potencijalna učinkovitost nezaposlenih na razini polovine zaposlenih godišnji gubitak po osnovu

nezaposlenosti iznosi 1.350 milijuna € što je gotovo 10 milijardi kuna ili iznos koji, prema nalazima Vlade, nedostaje u ovoj godini.

Vratimo se temi. Dinamiziranje razvoja mora imati, zbog velike devizne ovisnosti, međunarodnu valorizaciju. U tom sam smislu predlagao, i predlažem, da se povežu „zelena i plava magistrala“, da se prehrambena industrija, brodogradnja, turizam,.... dovedu na razinu koja neće biti inferiorna dostignutoj razini spomenutih grana iz kraja sedamdesetih godina. To znači puno rada, istraživanja i pameti. To nije jeftino ali mi nemamo izbora. Ovom svakako valja pridodati termalne izvore kao resurs koji se tako sustavno ignorira. Oni imaju značajni potencijal kao enregenski resurs, odnosno u pogledu zdravstvenog turizma. Pružanje usluga trećoj životnoj dobi zasigurno je ostvarivo u kraćem roku u odnosu na neke druge „nove“ poslovne kombinacije. Pri tome nije zanemariva činjenica da izgradnja kapaciteta zdravstvenog turizma ima manje fiksne troškove u odnosu na postojeće turističke kapacitete s obzirom na veće stopu iskoristivosti kapacitea. Izgradnja od samo dvjesto tuića kreveta (dvadesetak naselja) na područjima gdje su bogata izvorišta termalne vode, odnosno u Lici ili, čak, u dalmatinskoj zagori, te ratom devastiranim područjima omogućio bi godišnji „izvoz“ od 5 milijardi eura. Izvoz od 5 milijardi eura bitno bi promjenilo „krvnu sliku“ naše platne bilance. Današnja kriza u građevinarstvu, prehrambenoj, drvnoj, tekstilnoj, itd., industriji mogla bi biti učinkovito smanjena pa i riješena otvarivanjem takve poslovne kombinacije. Usluge građanima treće dobi nisu „starački domovi“ već je to kompleksna usluga/novi način života koja, u zavisnosti od kreativnosti nuditelja, može imati veliku dodanu vrijednost. Mi smo mala i objektivno u svjetskim razmjerima nevažna zemlja svima, osim nama samima, i stoga je potrebno da shvatimo bit izreke Stjepana Radića:

„Uradiše svega više, uštediše još i više“.

Na osobnoj razini:

„U radiše svega više, u šteditiše još i više“.

Sve navedeno i još mnogo toga možemo učiniti i tako se pripremiti za šokove koje će nam donijeti kriza. S druge strane, ne moramo učiniti ništa i čekati kada će se potres sam od sebe dogoditi, što, jasno, autor ovih redaka ne prihvaća.